

A felszabadult jobbágyok és a föld sorsa

Az 1848-1849-es forradalom és szabadságharc katonai leverése ellenére sem volt fenntartható a feudális rend korábbi szerkezete, a földesúr-jobbágy alapvető viszony.

Ezt a meghatározó osztályviszonyt kívánta megszüntetni I. Ferenc József császár nyílt parancsa, amelyik 1853. márc. 2-án jelent meg „Az úrbéri kapcsolatból s ezzel rokon jogállapotból eredő viszonyok szabályozása iránti határozatokról” címmel. Ez a császári pátenz csupán az „úrbéri földbirtokot” ruházta fel „teljes tulajdoni s szabad rendelkezési joggal”, ekkor lényegében a Mária Terézia-kori telki állomány vált volna a kibontakozó szabadparaszti földtulajdon alapjává.

A peres úton lefolytatott úrbéri viszonyok felszámolásának során azonban a volt úrbéresek mindig igyekeztek több földdel felszabadulni, mint amennyi a szorosan vett úrbéres földterület volt. Néha a legelőkből, rétekből is sikerült többet megkaparintaniuk, mint amennyi feltétlenül járt volna.

Báró Sina Simon 1851-ben vásárolta meg gróf héderváry Viczay Károlytól a Grassalkovich-örökséget, mely uradalmat mintegy évtized alatt a Sinák rendbehoztak. Az ő földesúri idejükre esett a jobbágyfelszabadítás, a földek kiosztása, a tagosítás.

A rendbehozott és jobbágyoktól „megszabadított” gödöllői és hatvani uradalmakat Sina György és fia, Simon 1864-ben eladták a „Société belgique du Credit foncière et industrielle de Bruxelles” nevű belga banknak. Ettől a banktól, illetve a vele egyesült „General company for the promotion of Landkredit” nevű cégtől az 1867. márc. 22-én kelt szerződés értelmében a magyar állam 1,84 millió forintért megvásárolta a gödöllői és hatvani uradalmat (1868: V. tc.) és azt koronázási ajándékként felajánlotta I. Ferenc Józsefnek. A császár nem fogadta el az ajándékot, csak a gödöllői Grassalkovich kastélyt a hatalmas parkkal és az uradalom vadászati jogát. A gödöllői uradalmat ekkor az elidegeníthetetlen magyar királyi koronajavak állományába vették fel, azaz korodnabirtokká alakították, az a Szent Korona tulajdonába ment.

Csömörön összesen 36 jobbágyteleknyi úrbéres földön szabadult fel a parasztság és indult neki a gazda-társadalom kialakításának. Báró Sina Simon és Csömör úrbéresei között 1862. máj. 15-én jött létre az az örökegyezés, amelyik alapját képezte a jobbágyrendszer helyi felszámolásának. Az 1863-as évben végrehajtották a tagosítást, szerencsére fennmaradt a tagosítás végrehajtási utasítása, mely rendkívül értékes történeti forrás a község életében. A tagosítás végrehajtása ugyanis alapvetően meghatározta a mezőgazdasági birtokviszonyokat és a falu társadalmát egészen az 1945 után bekövetkezett szovjet mintájú tönkretételéig a parasztságnak.

A csömöri volt úrbéresek ugyan panasszal éltek és ezeket 1863. júl. 23-án vizsgálták meg. Kisebb panaszait azonnal orvosolták helyben. Felmerült a község részéről, hogy mivel a temető az urasági legelbe esik, ezért oda utat kérnek kiosztani, ami azután meg is történt.

A volt úrbéresek közbirtokosságai általában megérték az I. világháború idejét, a csömöri legelőbirtokosság legelőjét csak 191-ben osztották fel a közbirtokosok között. Az erdő- és tóbirtokosságok – az utóbbi Veresegyházon – működött egészen 1948-ig, a szovjet jellegű termelőszövetkezetek erőszakos szervezéséig. Napjainkban pedig lehetőség van törvény szerint új közbirtokosságok, főleg erdőbirtokosságok szervezésére.